

hori eta ondorioz, animalia bidezko esperimenduak egin beharra?...

... Zientzi literaturatik hartutako zenbait adibidek, zenbait ikerketa-lerroen "premiaz" galderak planteatzen dituzte...

... Premia-kontzeptua tokiz toki eta urtez urte aldatzen da gainera....

... Animalia bidezko esperimenduak giza iharduera zenbaiten, itsas sakoneko lentan aritzearen, tunel sakonetan lan egitearen edo espazioan bidaiatzearen arriskuak aurrikusteko edo tratatzeko beharrezko bezala ikusten dira...

... Esperimendu frantses batek arratoiak hamalau egunez isatsetik zintzilikatzea proposatzen zuen pisu-ezaren ondorioak aztertzeko. Esperimendu horien premiaren zentzua delibermendu hauek egitearen ondorio zuzena da: Ipar Itsasotik petrolioa erauztea, Kanaleko tunela egitea eta eguzki-sistema esploratzearen ondorio...

... Animalia bidezko esperimenduak gerarazi nahi dituztenek arrazoi etikoak dituzte batez ere eta balio gabetzat jotzen dituzte haiek. Baina, erdibidean daudenek, animalien ongizatearekin arduratuta daudenek, bereizten dituzte HIESaren kontrako txertoa bilatzeko egin beharreko animalia bidezko esperimenduak

IKUSKIZUNAK

BEGOÑA DEL TESO

eta esaterako, opiazeo naturalek animalien oldargarritasunean duten eragina jakiteko egiten direnak. Askok uste dute, animalia bidezko esperimenduari mugak jarri behar zaizkiola ahalik eta neurririk handienean, beste bide batzuk erabiliz, esperimenduarien diseinu hobek eginez edo (herejia!) esperimendurik ez eginenez..."

Zer uste duzu zuk? □

ERICE ETA ANTONIO LOPEZ, MENBRILONDO BATEN AURREAN KOSTA URDINEAN

Antonio López pintorea, Victor Erice zinegilea, María Moreno, artistaren emaztea. Hiruen artean egitasmo zail eta arriskutsua burutu zuten: zineak, kamararen bitartez, pinturak argiaz egi-ten duen bilaketa bera egitea, jasotzea. Esperimentu hutsa. Madrilgo patio batean. Mihise zuria. Aldamenean, menbrilondo. Goian, urriko zero nabarrean, eguzki jostalaria. Antonio López-ek horixe pintatu nahi du baina izpiek, kuriketan ihar- dundo dute margolariarekin. Bitartean, frutuak, apurka-apurka, garatu egingo dira koadroaren neurri guztiak hankaz gora jarritz. Kamara hor dago, zelatan eta inbidiaz.

Esan, “El espíritu de la colmena”ren egileak esana da, zinea- ren eta irudiaren lengoia, hain gaztea izanda ere, izugarri zaharkitu dela, aldiak bata bestearen atzetik, gosez eta egarriz agortuz. Berak azpimarratua da honako esaldi hau: “Inbidia diot p i n t o r e a r i . Gizakumearen begia zoragarria da. Eskuak ere bai. Pintura Kulturaren eta Gizateriaren hastapen eta oinarrietan e r r o t z e n d a . Antonio ni baino hurbilago dago Altamirako gizo- narengandik. Zineak, berriz, ehun urte besterik ez badu ere, gainbeheraren hizkuntza darabil, nere ustez.”

Antonio López-ek berak honakoa eransten duelarik: “Kon- tua zera da: zinea gizakia zaharra, oso zaharra zenean jaio zen”. Victor bat dator uste honekin eta honela dio: “Mugi- mendua duen irudia trebea eta abila da itzaltzen doana biltzean b e r e z i k i . Dagoen gauzarik hauskorrena, iheskorrena, denbora, alegia, harrapatzen du harro.”

Bai Antonio eta baita Erice ere, arras ezinezkoa den/diru- dien abentura batean murgiltzen dira. Pintoreak jakin badaki ez duela inoiz ere menbrilondoaren garapena mihisean isla- datuko, eguzkiak ez bait dio ordu betez baino gehiagoz ematen. Halere, “bidaiaz gozaten dut nik eta ez helmugaz” aitortuz, egingo du aurrera. Erice, ordea, ohartu da artista baten lana jasotzeko tankera artistikorik erabiltzea alferrikakoa, ezinezkoa, gehiegizkoa dela.

Beraz, zinegilerik garbiena, hasierakoena, primitiboena, erretolika gutxien duena izaten saiatu da gogor eta gogoz. Eredurik? Bai, Jean Renoir. “Erarik egiazkoena, naturalena erabili izan bait zuen mirari hutsa zena adierazteko”. Elkarri begira jarri ditu “El Sur”en sortzaileak zinea eta pintura. Biek, errezeloz lehenik, maitekiro ondoren, besarkatu dute elkar. Esparru berdintsuetan aritzen dira biak. Batak dituen esperantzak, etsipen bihurtzen dira bestearentzat...

Zer-nolakoa da zeluloidezko emaitza? Ba, Cannesen, zine-ikerketa serio eta sakona eskertzen duen saria bereganatu zuen lanaren antzekoa. Argiari buruzko filme hauskorra, geldoa, garbia. Agian, ezkorra bezain alai. Dokumentu eta gezur ilunabarrekoa. Esperimentu eta ametsa. Malenkoniatsua. Bideoarekin jolasten duena. Zaila ikusteko. Garratza barneratzeko. Ezinbestekoa Arteari darion izpiren bat harrapatzeko. Beharrezkoa irudia nola pintatu, nola filmatu galderari erantzunen bat ematen saiatzen denarentzat.

Ohar pare bat: filme hau bizkaitar batek egin da. Eibartarra den Javier Agirresarobek (“Beltenebros”en egindako lanagatik Goya saria eskuratu zuenak) argitu du. “Igeldo produkzioak” du izena parte hartu duen ekoiztetxeak. Euskal Media elkarte fantasmak ere jarri zuen dirua Erice-ren izen ospetsuak erakarririk... baina, ez pentsa, azken-azken orduan. Eromen eder eta, agian, ikuslegoarentzat, antzu honen ia zama osoa Antonio López-en emazteak eraman du bere gain. Bihoakio txalo beroa.□

ONIK IA EZ ZUEN MAITASUN-ISTORIOA

Koldo Izagirre idazleak maiatzaren 6an aurkeztu zuen jendaurrean zuzendari gisa burutu duen lehen filmea, “Off-eko maitasuna”, Mónica Molina, Patxi Bisquert eta Klara Badiola antzezle direlarik.

Jakin aldizkariaren sail honetan behin eta berriz aipatutako “Todo por la pasta”k, “Vacas”ek eta “Alas de Mariposa”k urraturiko bidesketatik ibiltzen ohitu garenontzat ustekabe ikaragarria izan da Gipuzkoan eta Extremaduran kokatzen

den lan hau. Atzeraka gabiltzala dirudi. Egun, ausardiak, bekokiak eraginiko akats eta okerrak ikustea da normalena, baina ez “Euskal zinea” ditzoso hori hasi zen garaiko okerrekin estropezu egitea.

Emakume bat, Ana, eta gizonezko bi. Bat gartzelan. Bestea zain. Inguruan, herri bat. Amets eta amets txakurrez bilduta dagoen gure hau. Abiapuntua, nola ez, interesgarria (filme guztiak dira interesgarriak paperean). Lastima gauzak kontatzen ez jakitea. Istorioa behin, bitan, hirutan, etengabe hasten da. Gurpil zoroan garamatza. Ez du aurrera egiten. Kamara era itsusi eta itsumustuan mugitzen da. Argizketa-lana lakatza da. Ez du inolako girorik sortzen. Planuketak, ezgauza edozer sortzen du. Oskorri taldearen musika ez da, inondik inora ere, erabilgarria. Maiz hartzen duen protagonismoak kalte baino ez dio egiten irudiari. Muntaiak ere hutsegite galantak ditu... Pena, pena handia da. 150 milioi gastatu dira. Alferrik. Ton-tamentean. Ilusioak mila zatitan hautsirik... Zinearen jokua ez du ezagutzen Koldok. Traizio hutsa izan da. Modu herabeen jokatu du/dute zeluloidearekin eta hori, gaur, hemen, barkaezina da.□

HALERE...

Hemengo ikusleok badugu zertan esperantzarik izan. Enrique Urbizu zuzendaria (“Todo por la pasta”ren egilea) Urnietan eta Gasteizen izan da zine-ikastaro bi ematen. Ikasleen erantzuna ikusirik, honela mintzo zaigu: “Euskadin bada nahikoa adore eta gogo zinean lan egiteko. Jendeak, herriak bultzatuko du zine-industria. Behetik gorantz. Harrobia badugu. Norbaitek bermatu beharko du”. Halere, nahaste-borraste beldurgarri baten prestakuntzan dabilenak beltz ikusten du industria horren geroa: “Kulturak dituen aurrekontuak irrigarriak, higuingarriak dira oso”...

Jende adoretzu horrek urte batzuz sikiera eutsiko balio...□

CANNESETIKO POSTALA

(Maiatzaren zazpian idazten hasia, hamarrean bukatua, hemezortzian orraztu eta apaindua, hemeretziaren bidalia eta auskalo noiz jaso).

“Basic instinct” filmeaz ekin zion Kosta Urdineko Zinemaldiak. Ustezko hiltzailea lesbiana zela eta Estatu Batuetako homosexualen protestak eta kekek alde batera utzirik (zelako tentelkeriak, amatxo maitea, neska bisexuala bezain ilehoria da. Txiripaz, suertez, gidoiak hala agindua) zera aitortu behar: Paul Verhoevenen lana uskeria da. Luxuzko uskeria erotikoa. Hitchcock-en eta zine beltzaren hainbat eta hainbat maisuren dohaina ez duena. Halere, hona datorrenean (izana da Iparraldean; Hegoaldean, berriz, abuztuan izango dugu) baietz Sharon Stone andereñoaz maitemindu. Betirako...

Zine-festa eta azoka hau izugarri zaharkitu da urtebetean. Sail nagusian ez da modernoa zarela erakusteko paradarik izan. Filme klasikoak, aintzinako neurri eta mugetan ondo kokatuak, samurki landuak, eta kitto. Beste sailetan adoretasun eta ausardia handiagoak. Zuzendari gisa dabilzan aktore batzuk, hala nola John Turturro eta “Mac”, Tim Robbins eta “Bob Roberts”, Edward James Olmos eta “American me”. Mila zatitan hausten den Iparramerikaren testigantza ugari, Jonathan Demmeren “Cousin Bobby”, kasu. Hego eta Ertamerikako zinegileak borrokan irmo: “El viaje”, Solanasena. Zelu-loidearen merkatuan Ekialdeko Europa ez da jada existitzen. Txina atera zen ixiltasunera itzuli da eta Afrika dagokion lekua- ren bila dabil lehia bizian.

Eguzkia. Festak. Hondartzak. Beroa. “Ederra eta piztia”, teknologiarik aurreratuena darabilen marrazki bizidunetako marabila. Edozein festibaletan ikusi beharreko zenbait titulu jarraian: “Reservoir dogs”, Querentino izeneko erreboltari bihurri batena. “C’est arrivé pres de chez nous”, komikia, bideoa, filme belgiarra, telebista maltzur bihurtzen duten horietakoa. “Et la vie continue”, Irango artisau malenkoniatsu eta baikorra den Kiarostamirena. “The long day closes”, irudia eta musika laztan ederrez lotzen duen ispilua.

Cannes, hurrengo denboraldiaren zine-eskapatzea. Far-del polita, barrukoa, ordea... Ofizialki, ezer gutxi mugitzen eta mugituko da fotogrametan. Araurik gabeko aretoetan sartuz gero... pilpilean eta borborrean irudiak.□

HOLLYWOODEKO OIHARTZUNA

Bi lerro besterik ez martxoaren 30ean Los Angeleseko zeluloidezko jaun eta andereek izan zuten kopetaz, agerian jarri zutena barrena txalotzeko. “El silencio de los corderos”i bost Oscar emateak hankaz gora jarri zituen alde zurratik eginiko kiniela guztiak. Moderno eta bizkor, kementsu jokatu zuen Akademiak.□

ESZENATEGIAN GELAN BAINO HOBETO

Larru gorritan geratu omen da Euskal Kultura harri-gaitzak —Guggenheimek, alegia— jota, baina oztopo guztiak gaindituz bizirik dirauen herria izaki, biluzik atera gara plazara. Hel-duak (batzuk, jakina) oraindino negarrez eta zotinka, gordelekuan zauriak miazkatzen ari diren bitartean, gaztetxoek hartu dute erreleboa nonnahi. Eibar, Mutriku eta Elgoibarren VIII. Deba Beheko Eskolarteko antzerki-erakusketa izan zen maiztzean. Bertan, inguruko ikastoletako umeak antzesle, idazle eta zenbaitetan arduradun izan ziren. “Iturritzifa”, “Mamuak”, “Buru gogorak”, “Trebeenak”, “Tximista” ziren beraiek a propos jarritako izenak.

Bazuten zer erakutsi franko eta norengandik ikasi. Madrilgo Cambaleo taldea eta Cubako Okan Deniye —txotxongilo erraldoiak darabiltzatenak— ondoan izan ziren. Ustekabean harrapaturiko ikusleak lekuko ikasle-irakasle halakoak! Irunen ere Antzerki Gaztearen saioa zabaldu zen. Burgos, Madril, Lleida, Tarragona, Valladolideko taldeek esku hartu zuten hantxe. Beraz, ez etsi, arren. Etorriko dira garai hobek eta orain taulatan trebatzen ari direnek egingo dute borroka fina Arteak aurrera, plazara, kalera ateratzeko.□

ETB MINEZ

Hamar urte betetzear dagoen Euskal Telebistak adina, suerte txarra eta erabilpen okerraren ajeak nozitu beharko ditu. Izan ere, dagoeneko ari da nozitzen, eta berarekin batera, gu geu. Zurrumurruei kaso eginez gero, bame-produkzio gehiagorik ez du berak sortuko. Dauden saioetako arduradunak Euskal Herriko ekoiztetxeetara hurbildu beharrean izango dira hemendik aurrera. Zertarako? Ba, daukatena haiek ekoiz dezaten eske. ETBk jarriko omen du tresneria baina produktoreek langilegoa eramango dute. Gauzak horrela, Miramonen eta Iurretan egun dihardutenetariko askok kale gorrian bukatuko dute. ETBk, gainera, berak egitekoa zena erosi egin beharko du. Prezio onean, jakina; bestela, akabo. Publizitatearen minak ere tristeak dira. Gero eta diru gutxiago eskatzen bide die irakarkiak jarri nahi dituztenei. Hauek oso pozik onartzen dituzte salneurriak baina susmo txarra hartzen diote ia musutruk 625 lerroak alokatzen dituenari.

Halere, hamairu lagunek behintzat, itxaropentsu eta giza-legez jokatu izan dute txoritxoarekin. Beraiek dira telesail berri bateko gidoiak aurkeztu dituztenak. Milioi erdia da saria. Irabazleak 150.000 pta. jasoko ditu hurrengo ataleko istorio bakoitzaren ordainez. Umoretsuak izatea zen oinarrietako eskaera bat. Gosez eta farrez... okerrago litzateke goseturik eta "kulebroi" baten pena amaigabeak buruan...

Portzierto, bide batez, ba al daki inork zer demontre egingo duten harrizko beste erraldoi lozorro horrekin, Miramongo egoitzarekin, alegia? Jakin bezain pronto, abisua pasa, faborez. □